

El futur dels zoos

David Hancocks, Autor, Arquitecte, Director de Zoològic Emèrit.
Febrer de 2012

www.zoxxi.org
www.conservaciocompassiva.org

Introducció

David Hancocks és membre del Royal Institute of British Architects. És especialista en planificació i disseny de zoos, jardins botànics, centres d'interpretació de la natura i museus d'història natural. Ha realitzat nombroses publicacions sobre la conservació de la vida silvestre. Ha estat director del Woodland Park Zoo (Seattle, USA), entre d'altres. Actualment, forma part del comitè assessor de The Whale Sanctuary Project, l'objectiu del qual és el d'establir un model de santuari marí on les balenes i dofins, procedents de captiveri, es puguin rehabilitar o viure de forma permanent en les condicions més semblants a les del seu hàbitat natural.

Incloem una traducció de la ponència presentada en el simposi "El Futur dels Zoos", que va tenir lloc en el Canisius College Institute per a l'Estudi de les Relacions Humà-Animal (ISHAR), a Buffalo, Nova York, el 2012.

Les crítiques realitzades respecte l'AZA (Associació de Zoològics i Aquaris americans) són, al nostre parer, totalment extrapolables a la resta d'organitzacions nacionals i internacionals de zoos i aquaris, particularment a l'EAZA (Associació Europea de Zoos i Aquaris), l'EAAM (Associació Europea de Mamífers Aquàtics) i l'AIZA (Associació Ibèrica de Zoos i Aquaris).

El futur dels zoos.

Febrer de 2012

En 2112 la gent recordarà el segle XXI com un segle de pèrdua de biodiversitat de proporcions traumàtiques i em pregunto què pensaran dels nostres zoològics, que van gastar tanta energia en preservar el seu status quo mentre feien tan poc per conservar els hàbitats naturals o, inclús, les espècies silvestres.

En comparació amb fa 100 anys, avui dia els zoològics ofereixen una excel·lent atenció mèdica i nutricional. No obstant, aquests avenços només reflecteixen millores en la societat humana. I encara que els animals de zoològic ja no viuen en gàbies amb barrots, sovint viuen en condicions poc millors que les de les antigues col·leccions d'animals salvatges. Masses espais moderns del zoològic són excessivament petits, i encara que els espais puguin semblar verds, els animals no tenen contacte amb la vegetació viva i s'arrossegueu per passadissos polsosos delimitats per cables elèctrics.

La principal diferència amb la situació de fa un segle és una nova mirada, essencialment superficial, i que és típicament una distorsió peculiar del món natural, ja que els zoològics han desenvolupat un disseny vernacle que crec que és millor descriure com Tarzanesc. Els zoològics moderns sovint s'assemblen a una versió hollywoodiana d'Àfrica de pel·lícules de sèrie B.

El programa d'aquest simposi sobre El Futur dels Zoològics declara que "fa cent anys, els nostres zoològics consistien en col·leccions d'animals salvatges que mostraven espècies exòtiques, fileres rere fileres de gàbies estèrils. Avui els zoològics estan dominats per exhibicions zoològiques multiespècie que s'esforcen per replicar ecosistemes sencers". Aquesta és una gran ambició, però els zoològics han de fer canvis considerables no només per assolir aquesta meta sinó també per començar el viatge.

El primer pas requereix l'acceptació de les deficiències actuals, la consciència d'autoengany i d'afirmacions falses, un grau seriós d'autocrítica i l'apertura a les preocupacions dels altres.

L'AZA afirma que "la supervivència de les espècies amenaçades del món gira al voltant dels esforços de conservació i educació dels zoològics moderns.". Ells produeixen estadístiques afirmant que el 97% dels nord-americans aproven els seus esforços de conservació -una estadística que Robert Mugabe envejaria. Diuen que el 93% dóna suport a les condicions que pateixen els mamífers marins en captiveri, la qual cosa, si és certa, hauria de ser una senyal de vergonya i no pas d'orgull.

L'AZA afirma que la simple visita als zoològics beneficia directament la conservació de la vida silvestre, i que veure un elefant de prop inspira els visitants a convertir-se en conservacionistes a llarg termini que fan canvis personals en el seu estil de vida i donen fons a programes de conservació.

Amb més de 70 milions de visites als zoològics cada any, per què no veiem evidències d'aquests conversos exuberants en la societat en general?

Les investigacions no finançades pels zoològics mostren que qualsevol promesa dels visitants a canviar el comportament després de rebre missatges del zoològic és de curta durada. Però l'AZA es nega a acceptar aquestes troballes i segueix promovent els zoològics com a institucions meravelloses que fan miracles.

D'aquesta manera, l'AZA és l'amenaça més gran per al progrés del zoològic, inclús per a la seva supervivència. Lluitar tant aferrissadament per protegir la tradició de mantenir la mega-fauna, està portant als zoològics a un carreró sense sortida. En un món que canvia ràpidament, els zoològics corren el risc de caure en la irrellevància mentre presumeixen dels seus assoliments.

La majoria dels animals dels zoològics es troben en espais tant inadequats que requereixen joguines per distreure'ls dels comportaments estereotipats. Els espais públics són depriments, visualment caòtics i desagradables. Als visitants se'ls ofereixen frankfurts

però gairebé mai aliments vegetarians o d'origen ètic. En general, les botigues de regals dels zoològics estan plenes de brossa.

És estrany trobar zoològics que mostrin consideració pel comerç just, la sostenibilitat, la contaminació ambiental, els danys de l'agricultura industrial, les empremtes de carboni o una altra ètica de la conservació.

Tanmateix, el doble discurs, l'exageració i la distorsió són comunes. La força i el volum publicitari de l'AZA fa que no només el públic i els mitjans de comunicació creguin en la seva propaganda, sinó també les persones que treballen i s'ofereixen com a voluntàries als zoològics. Això, a la vegada, impedeix el reconeixement de les insuficiències del zoològic i la necessitat d'un diàleg seriós per superar-les.

Resultaria molt beneficiós que l'AZA organitzés simposis com aquest, examinant obertament l'ètica, els valors i les opcions dels zoològics, fent-lo almenys cada quatre anys. Hi ha molt a fer.

És urgent que els zoològics prestin més atenció a la interconnexió dintre dels sistemes naturals i la interdependència entre tots els éssers vius.

També és vital la necessitat de millorar les normes de benestar de tots els individus dels que tenen cura. És imperatiu un compromís més gran amb l'excel·lència del disseny. També existeix la necessitat que els zoològics ampliiïn els seus coneixements incorporant la comunitat científica en llocs de responsabilitat, ecologistes i geòlegs en particular, amb els seus punts de vista característics, amplis i profunds, sobre la natura. En el millor dels casos, aquests científics emularien els treballs i l'esperit de persones com George Schaller i Alan Rabinowitz, dos exemplars estranys en el món del zoològic.

Els zoològics també han d'ajudar les seves comunitats a apreciar, comprometre's, donar suport i protegir les restes del món natural en els seus propis patis.

Per aconseguir tot això, els zoològics hauran de ser més vigilants, autocrítics i creatius, i fer servir les habilitats més diverses de les ciències i de les arts per interpretar la natura.

Entre l'espectre de les nostres institucions d'història natural aïllades contextualment, cadascuna dedicada a divisions del món natural separades artificialment, els zoològics són únics en tenir la responsabilitat de la cura dels animals vius. En aquest sentit, hem de recordar les paraules de Heini Hediger: "La norma segons la qual es jutja un animal de zoològic ha de ser la de la vida que dugui en la natura."

Els zoològics descriuen els seus animals com ambaixadors, però no els tracten amb la dignitat i el respecte inherents a tal condició. Per esmenar tantes deficiències en els zoològics, crec que el benestar hauria de ser el pilar central de la seva justificació.

Si ho fos, aquests arribarien a reconèixer la seva incapacitat per satisfer les necessitats de la carismàtica mega-fauna en els zoològics urbans. Posarien més atenció en el benestar emocional dels animals del zoològic i donarien suport a allò que Cynthia Moss descriu com "l'alegria dels elefants", que ella presència entre els elefants salvatges. Els zoos odien aquest antropomorfisme. Tanmateix, a Frans de Waal li preocupa que si no dotem els animals d'emocions humanes "correm el risc de perdre alguna cosa fonamental sobre els animals i sobre nosaltres mateixos"¹. Charles Darwin també va descriure extensament sobre l'emoció en els animals, i va descartar la noció de singularitat humana².

Si hem desenvolupat una afinitat innata pel món natural, hem d'assumir que els elefants i altres éssers sintients intel·ligents també tenen aquestes tendències psicològiques, biològiques i culturals. Aquestes consideracions implicarien no tancar més animals, especialment durant els llargs mesos d'hivern, negant-los el plaer del sol a la cara, la brisa en la seva pell, les olors i les sensacions associades al contacte amb plantes vives; no més espais excessivament petits per córrer, perseguir, saltar, nedar; no més sòls de ciment que semblin naturals i que impedeixin cavar-hi o rebolcar-s'hi; no més arbres de mentida o lianes de plàstic; no més gàbies nocturnes durament il·luminades i acústicament devastadores.

¹ <http://www.conservaciocompassiva.org/el-que-vaig-aprendre-fent-pessigolles-als-simis/>

² <http://www.conservaciocompassiva.org/consciencia-capacitats-cognitives-i-estats-emocionals-en-els-altres-animals/>

Els zoològics que no poden ajustar-se a aquestes restriccions tenen actituds equivocades i tenen, també, animals equivocats en la seva col·lecció, habitants de zones bioclimàtiques massa distants del propi bioma del zoològic. Els zoològics amb el benestar com a eix central elevarien els nous estàndards de consciència respecte les necessitats dels animals; reconeixerien la impossibilitat de satisfer les necessitats de moltes espècies de zoològics tradicionals; centrarien més atenció a totes les espècies petites a les quals els hi va bé en captiveri, moltes d'elles habituals en els zoològics però que per negligència d'aquests han acabat per desaparèixer. D'aquesta manera, els zoològics s'adonarien que les espècies més petites poden promoure millor la consciència de la biodiversitat i permetre històries més il·lustratives; descobririen que poden crear i mantenir exhibicions més convincent i naturalistes; i amb formes de vida més petites promourien exemples més directes d'interdependència i interconnexió i, per tant, històries més efectives basades en l'ecologia. Aquests zoològics també sostindrien una comunitat més solidària.

A partir d'aquesta base, els zoològics podrien començar a convertir-se veritablement en centres per a l'ecologia i començar a parlar de complexitat ecològica i ecosistemes. La construcció d'exhibicions amb aquest propòsit serà un repte. La comunicació efectiva sempre depèn del disseny efectiu, i el disseny de zoològic ja és extraordinàriament difícil. Per començar, hi ha tres parts –animals, visitants i personal– amb interessos contradictoris. Però el desafiament més gran per a un disseny efectiu de zoològic és que els dissenyadors, que són contractats per resoldre problemes, poques vegades reben un problema ben definit.

Els zoos accepten altres zoos com a paradigma, utilitzant-los com a exemplars, mesurant-se a sí mateixos només davant el que es fa en altres zoos.

És hora d'ignorar el que fan altres zoològics. La natura és la norma.

El concepte d'immersió paisatgística en el disseny del zoològic es va basar en la creació de paisatges que semblessin el més naturals possibles, tant per als animals del zoològic com per als visitants. Avui dia es parla de la immersió paisatgística com si fos l'estàndard, però en realitat gairebé mai s'intenta. La majoria dels es-

pais d'exhibició –o allò que la majoria dels zoos anomenen obertament “hàbitats de zoològic”– no ofereixen res de valor real als animals, i l'ambient per als visitants s'assembla a un parc suburbà.

Els visitants que veuen els animals en ambients antinaturalistes desenvolupen actituds pobres cap a ells. Per això és imperativa una representació precisa de la natura; és l'únic context en el què es poden apreciar plenament. És per això que la crua artificialitat que impregna tantes exhibicions, demostrant domini sobre els animals, és perjudicial per a la conservació de la vida silvestre.

Vull suggerir algunes accions concretes:

- Contracteu firmes locals d'arquitectura paisatgística, amb experiència en disseny basat en ecologia. No permeteu que visitin altres zoològics. Permeteu que qüestionin els vostres objectius i motivacions. Al llarg de la seva trajectòria d'aprenentatge, ells faran que reconsiderem els vostres supòsits. Buscaran solucions de disseny noves. No recorreran a l'aproximació estàndard actual.
- Incloeu un geòleg i un ecòleg a l'equip de disseny.
- Aproveiteu cada oportunitat per demostrar sostenibilitat, biofilia i benestar com els valors a compartir amb els visitants.
- Designeu un representant dels animals per cada equip de disseny –preferiblement de fora del zoo– i doneu-los la responsabilitat de fer preguntes difícils. Què puc fer per optimitzar l'estimulació mental en aquest espai? Per què un dormitori de formigó sense finestres i amb llums fluorescents?
- Mantingueu un viver per a arbres i plantes i per a branques d'arbres i soques d'arrels grans que estiguin xops o enterrats per accelerar-ne la descomposició i la infestació d'insectes, per reciclar-los en els espais d'exhibició. Si els animals destrueixen els arbres dels seus espais, recordeu l'avertència que Terry Maples va fer al seu personal: “planteu més arbres.”
- Acumuleu una biblioteca visual d'artefactes i condicions naturals perquè serveixin com a arquetips per a exhibicions del zoològic. Rebutgeu fotos d'altres dissenys de zoològics.

- No col·loqueu una estàtua d'un tigre a l'entrada del zoològic. No poseu una foto d'un gran tigre a la taquilla. No marqueu "Tigre" en un espai en el mapa del zoològic. No escriviu "Tigre" en els pals de senyalització. No anomeu una ruta determinada com "El Sender del Tigre". No col·loqueu panells gràfics en el camí. No col·loqueu una placa d'identificació en un passamans que digui "Tigre". Si sentiu que heu de fer qualsevol d'aquestes coses, no us sorpreneu si els vostres visitants expressen frustració per no veure un tigre en aquell moment.
- No us enganyeu a vosaltres mateixos parlant sobre el disseny d'espais en els quals els visitants "fan descobriments" o fan "viatges d'exploració". En lloc d'això, construïu paisatges enormes que simulin un bioma, marqueu l'àrea en el mapa i en l'entrada del bioma, amb només un nom. A continuació, deixeu que els visitants facin servir els seus sentits per explorar aquest paisatge i tractin de veure què hi poden trobar, animat o no.
- Dins d'aquest bioma, restringiu tot el material interpretatiu a espais clarament separats des de l'experiència d'immersió en el paisatge.
- Qüestioneu cada decisió de disseny i planificació per la seva eficàcia alhora de demostrar la necessitat d'explicar i de glorificar la biodiversitat. La seva pèrdua és l'amenaça imminent més gran que enfronta el món.

El prelude de "La Hipòtesi de la Biofilia" utilitza un llenguatge convincent per descriure elefants deprimits en els campaments fusters, referint-se a ells com "res més que una ombra del seu indoblegable homòleg en la naturalesa". Massa sovint això s'aplica a elefants i altres animals grans en els petits espais dels zoològics.

El prelude també utilitza els comentaris que E. O. Wilson va fer al veure un pècari en captiveri en un poble de Surinam, "el seu repertori atrofiat per les miserables restriccions de la cura humana... Un mut atrapat en un espai antinatural."

Deixaré que cadascun de vosaltres consideri en quina mesura es pot establir algun paral·lelisme entre aquestes observacions sobre elefants i pècaris i les situacions que persisteixen en tants zoològics, circs, aquaris i delfinaris.

De la mateixa manera, la frase següent tindrà diferents significats en ments diferents, però em va semblar especialment pertinent ateses les nostres ambicions sobre els zoològics del futur. És un article novaiorquès sobre ballet que diu: "hi ha un punt en l'art on l'estètica es troba amb la moral - on la bellesa, al semblar natural, ens dóna esperança."